

UNIVERSITATEA „OVIDIUS” DIN CONSTANȚA

ȘCOALA DOCTORALĂ DE TEOLOGIE

DOMENIUL DE DOCTORAT TEOLOGIE

**Aspecte teoretice și practice ale binelui în societatea
contemporană.**

***Bunăstarea și starea de bine într-o analiză misionară și
interdisciplinară***

- REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT -

Conducător de doctorat:

Prof. Univ. Dr. Pr. Gheorghe ISTODOR

Student-doctorand:

Andrei-Ionuț LEFTER

CONSTANȚA, 2019

CUPRINS

INTRODUCERE /5

1. *Motivația alegerii temei* /5
2. *Actualitatea și stadiul cercetărilor din domeniu* /8
3. *Obiectivele cercetării și metodologia folosită* /12

I. BINELE CA MĂSURĂ A FERICIRII ȘI ÎMPLINIRII UMANE ÎN SOCIETATEA CONTEMPORANĂ. CONSIDERAȚII TEORETICE /15

- I.1. *Scurtă evoluție filosofică a binelui* /17
 - I.1.1. *Precizări etimologice și conceptuale* /17
 - I.1.2. *Transformări și evoluții conceptuale* /20
- I.2. *Binele ca expresie a iconomiei lui Dumnezeu. Perspective teologice* /26
 - I.2.1. *Precizări etimologice și înțelesuri biblice* /26
 - I.2.2. *Semnificația teologică a binelui* /30
- I.3. *Binele în actualitate: bunăstarea și starea de bine* /41
 - I.3.1. *Delimitări și analize conceptuale ale bunăstării* /43
 - I.3.2. *Considerații și delimitări conceptuale ale stării de bine* /46
 - I.3.3. *Importanța stării de bine pentru împlinirea omului în societatea contemporană* /51

II. BINELE ÎNȚELES CA BUNĂSTARE MATERIALĂ: CÂTEVA PROVOCĂRI ACTUALE DIN PERSPECTIVĂ MISIONARĂ /59

- II.1. *Mutații ale vieții sociale cauzate de orientarea spre bunăstarea materială* /61
 - II.1.1. *Iraționalitatea sistemelor raționale ale consumului: negarea umanului prin „mcdonaldizare”* /63
 - II.1.1.1. *Eficiența economică dezumanizează* /66
 - II.1.1.2. *Calculabilitatea scade calitatea relațiilor* /69
 - II.1.1.3. *Previzibilitatea anulează unicitatea persoanei* /75
 - II.1.1.4. *Controlul șterge orice urmă a comuniunii* /78
 - II.1.1.5. *Iraționalitatea contemporană sau inteligența lipsită de sens* /81
 - II.1.2. *Crearea dependențelor și iluzia controlului* /90
 - II.1.3. *Bunăstarea materială și depresia* /101
 - II.1.4. *Perspectivă misionară asupra „treimii” postmodernității: utilitarismul, hedonismul, consumerismul* /110
- II.2. *Provocări pentru viața de familie într-o societate orientată spre consum* /114
- II.3. *Transformările vieții profesionale legate de bunăstarea materială* /126

III. BINELE ÎNȚELES CA STARE DE BINE: CÂTEVA CARACTERISTICI ȘI IMPLICAȚIILE LOR PRACTICE ȘI MISIONARE ÎN VIAȚA PERSOANEI ȘI A COMUNITĂȚII /135

- III.1. *Modele economice care iau în discuție starea de bine* /138
 - III.1.1. *Economia harismatică: virtuțile în economie* /140
 - III.1.2. *Afacerile sociale: starea de bine ca bunăstare* /152
- III.2. *Exerciții spirituale individuale pentru cultivarea stării de bine* /156
 - III.2.1. *Autocontrolul sau echilibrul interior* /158
 - III.2.1.1. *Modificări ale sistemului cerebral și genetic* /161

- III.2.1.2. Liniștirea prin meditație sau cum să fii treaz /168
- III.2.1.3. „Stăpânirea de sine”, emoțiile negative și stresul /171
- III.2.1.4. Provocări misionare și precizări necesare /179
- III.2.2. *Exercițiul muncii: vocația* /186
- III.3. **Conduite interpersonale pentru potențarea stării de bine** /191
- III.2.2. *Recunoștința și optimismul* /191
- III.2.3. *Iertarea și iubirea* /197
- III.2.4. *Bunătatea și altruismul* /206

IV. DUMNEZEU „BINELE ÎNSUȘI ȘI IZVOR DE BUNĂTATE”. VIAȚA CREȘTINILOR ÎN BISERICA LUI CA STARE DESĂVÂRȘITĂ ȘI CA MODEL MISIONAR CONTEMPORAN /215

- IV.1. **Manifestări ale bunătății lui Dumnezeu în scrierile vechi-testamentare cu relevanță în tema bunăstării și stării de bine** /218
- IV.1.1. *Starea de bine la care este chemat omul de către Dumnezeu* /221
- IV.1.1.1. Ascultarea de legile lui Dumnezeu. Porunca lui Adam /222
- IV.1.1.2. Îndepărtarea de păcat. Potopul din vremea lui Noe /231
- IV.1.1.3. Bizuirea pe Dumnezeu. Turnul lui Babel /237
- IV.1.1.4. Despărțirea de lume pentru Dumnezeu. Chemarea lui Avraam /240
- IV.1.1.5. Unirea cu Dumnezeu. Rolul profeților /244
- IV.2. **Hristos, ținta și împlinirea vieții. Înțelegeri nou-testamentare ale bunătății lui Dumnezeu** /248
- IV.2.1. *Hristos împlinirea Legii și Îndreptătorul ei. Fericirea ca stare de bine în Dumnezeu* /250
- IV.2.1.1. Comuniunea cu Hristos sau fericirea deplină a omului /256
- IV.2.2. *Hristos, izvor de bunătate. Sensuri ale bunătății din scrierile nou-testamentare* /269
- IV.2.2.1. Hristos vindecă suferința /271
- IV.2.2.2. Hristos ceartă și salvează de la moarte /275
- IV.3. **Starea desăvârșită a vieții în Biserica lui Hristos, ținta teologiei misionare** /279
- IV.3.1. *Biserica, „locaș” al bunătății și stării de bine în Ortodoxie* /285
- IV.3.2. *Viața sfinților ca stare desăvârșită* /289

CONCLUZII /297

BIBLIOGRAFIE /303

CUVINTE CHEIE

Bine, bunăstare, stare de bine, fericire, împlinire, mcdonaldizare, neuromarketing, dependență, depresie, societate de consum, economie harismatică, afaceri sociale, psihologie pozitivă, neuroștiințe, stare de bine în Dumnezeu, îndumnezeire.

MOTIVAȚIA ALEGERII TEMEI

Trăim într-o lume a extremelor și a lipsei de sens. Binele aproape că nu mai spune nimic omului de astăzi. Viața contemporană promite condiții extraordinare de trai, bazate pe progres economic și tehnologic, însă realitatea este crudă și-l face pe om să nu mai simtă nicio bucurie deplină. Împlinirea și fericirea promisă se transformă în tristețe, suferință și chiar boală. Scopul vieții îl reprezintă satisfacerea plăcerilor și nevoilor, numai că aceste plăceri sunt aproape nelimitate în contemporaneitate, dat fiind faptul că ele sunt sporite pentru a face profit. Aproape că poți „atinge” fericirea, însă nu o poți simți. Mult denaturat de la înțelegerea profundă, binele este văzut prin prisma condițiilor și facilităților oferite, prin cadrul de egalitate și șanse, printr-un proces economic eficient și prin libertatea de a alege din cât mai multe opțiuni pentru a fi fericit. Pe scurt, „a fi împlinit” echivalează astăzi cu „a-ți putea permite să” cumperi și să consumi.

În contextul actual, binele este privit din perspectivă externă, depinzând aproape exclusiv de condițiile politice, economice și sociale. Tendința cade pe caracterul instituțional și nu pe caracterul personal. Iar fericirea instituționalizată devine o iluzie. Poți trăi mai „bine”, adică liber, permițându-și accesarea multor opțiuni, însă acestea nu oferă un sens deplin. Te poți bucura de servicii medicale moderne și de ultimă generație, însă acestea nu vor oferi rezolvare problemelor de natură interioară a omului. Împlinirea și fericirea omului nu țin atât de condițiile exterioare favorabile, cât de modul cum trăiește, cum simte, cum se raportează la condițiile acestei vieți. Este nevoie astfel de o abordare misionară pentru a putea contribui din punct de vedere teologic la o înțelegere a binelui care să ducă într-adevăr la o împlinire a omului.

Binele nu se reduce doar la bunăstarea materială, ci trebuie să fie și stare de bine. Nu doar în plan exterior, ci și în plan comunional, interior. Nu doar trup este omul, ci și suflet. Intrăm astfel în miezul problemei pe care dorim să o analizăm mai departe. Faptul că fericirea omului nu vine doar din exterior nu o spune doar teologia, ci și psihologia sau economia și chiar ultimele cercetări neuroștiințifice. Gradul ridicat de bunăstare materială nu oferă o garanție a fericirii, iar raportarea strict materialistă asupra vieții afectează nu doar starea interioară a persoanei – subiectivă de altfel –, ci și viața profesională sau familială. Societatea întreagă resimte faptul că „respirația” doar în plan economic și de consum produce „sufocare” și lipsă de sens. Binele înțeles astfel devine o marfă, aparent frumoasă, dar care asfixiază ființa umană într-un mod aproape insesizabil.

Punctul de plecare al acestei lucrări este așadar tensiunea care marchează societatea modernă preocupată de bine, de împlinire și fericire, dar care se epuizează în acest proces pentru că nu caută acolo unde trebuie. Plăcerile, dorințele, consumul, profitul, dar și tehnologia tind să ocupe prima opțiune în viața omului. Această tensiune atinge întrucâtva și viața creștinilor, care pot confunda ușor binele și fericirea. Binele alunecă încet spre utopie, tinde să se confunde cu răul cel mai mic¹ și tot efortul omului devine lipsit de sens, indiferent de regimul politic și de legile adoptate într-un stat².

Așadar, accentul în lucrarea noastră cade pe cele două aspecte predominante ale binelui care promit fericirea omului în societatea contemporană: bunăstarea, înțeleasă sub aspect material și starea de bine, care arată limitele preocupării pentru materialitate și propune o nouă strategie pentru fericirea omului, ce are la bază lucrarea voinței. Împlinirea, fericirea și desăvârșirea vieții omului contemporan

¹ Adrian PAPAHAĞI, *Creștinul în cetate. Manual de supraviețuire*, Ed. Doxologia, Iași, 2017, p. 60.

² Cristian Bădiliță vorbește și de „binele antihristic” propus de comuniști, dar nu numai, un bine care pervertește mesajul lui Hristos și reduce cu totul viața omului la planul lumesc, văzut: „Comuniștii nu pretindeau nici ei altceva decât că vor desăvârși ceea ce creștinismul n-a știut, sau n-a putut decât să înceapă. Comuniștii (ca și liberalii, ca și democrații) îl respectă pe Iisus, dar se simt mai competenți decât El”. Vezi Cristian BĂDILIȚĂ, *Văzutele și nevăzutele*, Ed. Curtea Veche, București, 2004, p. 170. Se conturează astfel deja o delimitare între binele propus de societate și binele despre care vorbește Hristos.

sunt în centrul analizei noastre. Întreaga lucrare este o invitație la cercetarea profundă a sensului vieții: ce înseamnă binele și fericirea, care este scopul vieții noastre, care sunt motivațiile care stau la baza acțiunilor noastre din fiecare zi și cum putem atinge de fapt o stare de fericire deplină. Mai ales că în lumea contemporană inteligența artificială – și tehnologia, în general – tinde să ia locul interacțiunii umane, ceea ce duce la o scădere a capacităților de relaționare, dar și la ideea că omul se poate apropia (din nou) de noi sensuri ale lumii descifrând tainele vieții.

Pe lângă acestea, constatăm că viața contemporană este marcată de iluzie, fals și duplicitate, de lipsa autenticului, de prefăcătorie, este o viață inautentică, „pe *contra-sens*”, care creează un mediu nociv pentru dezvoltarea și împlinirea omului, atât social, psihologic, cât și spiritual³. Este nevoie așadar de găsirea autenticului, de ceea ce ne face cu adevărat împliniți. Modelul stării de bine îndreaptă omul spre o autenticitate armonioasă, care ține cont de relația omului cu el însuși și cu celălalt⁴, pe care-l prețuiește, însă autenticitatea deplină este cea spirituală, care dincolo de faptul că nu lasă loc manifestărilor „pseudoreligioase”⁵, face ca omul să se comporte conform chipului lui Dumnezeu după care a fost creat și rațiunilor dumnezeiești din creație, care toate îl conduc pe om spre Dumnezeu. Ne concentrăm așadar să oferim argumente pentru o viață autentică, desăvârșită, care orientează totul spre Dumnezeu, folosind „bunătățile lumești” spre dobândirea celor „cerești”⁶.

Tot la baza motivației noastre putem spune că se află observarea unei anumite superficialități în viața creștinilor privind trăirea în Hristos. „Am devenit antipatici deoarece de multe ori altceva spunem, altceva credem și altceva punem în practică”⁷, spunea Arhiepiscopul Anastasios Yannoulatos al Albaniei, cu referire la creștinii contemporani. Dincolo de analiza influențelor unei vieți orientate spre bunăstare materială care promite o fericire iluzorie și dincolo de beneficiile unei vieți echilibrate prin autocontrol conform modelului stării de bine, lucrarea vine să arate ce este viața desăvârșită, binele autentic, potrivit „chipului dumnezeiesc”. Este un bine fundamental pentru om, dintotdeauna și pentru totdeauna. Această realitate oferă sens întregii vieți a omului, chiar și suferinței și morții. Nu lasă nimic din lumea aceasta lipsit de sens. „Ethosul ortodox concentrează o bogăție unică pentru neamul omenesc”⁸, arată Arhiepiscopul Anastasios, care derivă din „viața Dumnezeului Treimic”⁹. Aceasta este o viață de iubire și bunătate, fiind sursa de împlinire și fericire deplină a omului și modelul autentic de relaționare cu sine însuși, cu semenii și cu întreaga creație, în care lumea devine un mediu transparent între oameni și Dumnezeu¹⁰.

În esență, dincolo de radiografia complexă a realității sociale contemporane în care creștinii și nu numai își trăiesc viața, întreaga lucrare urmărește să arate că sensul vieții este în Dumnezeu, că binele nu poate fi în afara Lui și că Biserica este locul unde fericirea, împlinirea și desăvârșirea umană

³ Pr. Dr. Eugen JURCĂ, *Arta de a fi liber. Persoana în Analiza Existențială și în Psihologia Pastorală*, ediția a doua, Ed. Galaxia Gutenberg, Târgu Lăpuș, 2009, pp. 148-150.

⁴ Ibidem, p. 164.

⁵ Ibidem, p. 168. Autorul include aici: bigotismul, fariseismul, magismul (farmece, făcături, legături), rigorismul, legalismul, mentalitatea tabuistică (interdictivă), autoritarismul, scrupulozitatea, sentimentele de culpabilitate, ritualismul, obsesiile, formalismul, dogmatismul, fundamentalismul, misticismul, obscurantismul, viziunile halucinatorii, comportamentul isteric, frustrările și aberațiile sexuale, idolatrismul, obediența fără discernământ, ascetismul adolescentin, religiozitatea egocentrică (religia ca bun de consum, avantaje personale), religiozitatea pasivă și dependentă, masochistă (victimă a unor exigențe excesive), comportamentele autopunitive și autodistructive etc.

⁶ † Mitropolitul GRIGORIE al Sankt Petersburgului, *O zi de viață sfântă. Sfaturi practice pentru organizarea vieții creștinului*, în românește de Laura Datcu, Ed. Cartea Ortodoxă și Ed. Sophia, București, 2007, p. 43.

⁷ † Anastasios YANNOULATOS, *Ortodoxia și problemele lumii contemporane*, trad. de Drd. Gabriel Mândrilă și Pr. Prof. Dr. Constantin Coman, Ed. Bizantină, București, 2003, p. 55.

⁸ Idem, *Misiune pe urmele lui Hristos. Studii teologice și omilii*, cuvânt de introducere al Sanctității Sale, Patriarhul Ecumenic Bartolomeu I, trad. din limba greacă de Diac. Dr. Ștefan L. Toma, Ed. Andreiana, Sibiu, 2013, p. 221.

⁹ Idem, *Ortodoxia și problemele lumii*, p. 55.

¹⁰ Pr. Prof. Dumitru STĂNILOAE, „Chipul lui Dumnezeu și responsabilitatea lui în lume”, în *Ortodoxia*, XXV (1973), nr. 3, p. 361.

ating cote maxime, pentru că Dumnezeu intră în comuniune directă și personală cu omul: „Biserica creștină este datoră să ofere ceea ce deține, ceea ce este, în smerenie, sinceritate și respect profund față de toți, nu doar pentru a ajuta umanitatea spre o apropiere mondială, ci mai ales pentru a o reorienta spre un nivel superior: spre universală Comuniune în Iubire”¹¹. Această reorientare se face ținând cont de noile condiții create de modelul bunăstării materiale, dar și de cercetările neuropsihologice mai noi care, de fapt, trimit către un mod de viață al părinților filocalici, „grăind” în același timp și pe înțelesul celor care nu au sau nu doresc măcar să aibă „înclinații religioase”, că ființa umană este chemată la îndumnezeire și comuniune cu Dumnezeu. „Misiunea este dialog”¹², iar teologia are multe de spus în lumina noilor descoperiri științifice, care oferă noi oportunități pentru un dialog cu lumea contemporană¹³ pe care o poate pune în legătură cu Dumnezeu. Astfel nu dorim să „încreștinăm legislația” sau să rezolvăm problemele sociale prin anumite „principii creștine”, ci să expunem „miezul ontic al Bisericii”¹⁴ în vederea devenirii omului contemporan în Dumnezeu prin har.

STRUCTURA LUCRĂRII

Lucrarea este structurată în patru capitole ample care sintetizează într-un mod interdisciplinar relația de pe axa bine – bunăstare materială – stare de bine – îndumnezeire.

Capitolul I, **Binele ca măsură a fericirii și împlinirii umane în societatea contemporană. Considerații teoretice**, vine să surprindă cadrul conceptual al termenului „bine”, evoluția lui în filosofie și modul cum a fost receptat în societate de-a lungul timpului până astăzi. Fără a înțelege ce înseamnă binele, nu putem înțelege ce poate reprezenta pentru om fericirea și împlinirea. Dumnezeu este singurul bun cu adevărat, Care lucrează numai binele, iar omul este chemat să participe la comuniunea cu Dumnezeu, întregul scop al creației – omului și lumii – fiind această împărtășire de Dumnezeu prin har. Însă binele cunoaște mai multe forme pentru omul contemporan, majoritatea deviate de la înțelesul lui în Dumnezeu, luând forma bunăstării materiale sau a stării de bine. Binele reprezintă doar niște valori larg acceptate, care pot aduce o fericire minimă, sau mai bine zis, un confort minim al vieții, dar care nu pot umple viața omului de sens. Astfel, în numele binelui s-a impus cu precădere modelul bunăstării materiale ca fiind cel prin care acest bine este maximizat în chip absolut. În fine, modelul stării de bine începe să se impună tot mai mult ca fiind o altă cale a binelui, realizându-se faptul că orientarea spre o bunăstare materială, fie ea și cea mai înaltă, performantă, nu produce o împlinire reală. Starea de bine este astfel o nouă înțelegere a binelui, dar care se situează tot în aria binelui înțeles fără Dumnezeu. Totuși are mai multe similitudini cu modelul de viață în Dumnezeu și cu practicile părinților filocalici, meritând o analiză mai profundă din partea teologiei misionare.

Capitolul al II-lea, **Binele înțeles ca bunăstare materială: câteva provocări actuale din perspectivă misionară**, clarifică influențele orientării exclusive pentru binele material asupra vieții omului, social, profesional și familial. În primul rând, întreaga activitate social-economică poartă urmele luptei pentru acumulare și profit, astfel încât omul impregnat de această stare de căutare a

¹¹ † Anastasios YANNOULATOS, *Ortodoxia și problemele lumii*, p. 55.

¹² Stephen B. BEVANS, Roger P. SCHROEDER, *Constants in Context. A Theology of Mission for Today*, Orbis Books, Maryknoll, New York, 2004, p. 285.

¹³ Pr. Gheorghe ISTODOR, „The Church’s mission in the face of great challenges that come from the sphere of modern and postmodern science”, *The 2nd Virtual International Conference on the Dialogue Between Science and Theology*, 5-11 noiembrie 2015, Research Center on the Dialogue between Science & Theology, vol. 2 (2015), p. 300.

¹⁴ Passim Ionel UNGUREANU, *Personalizarea socialului. Înțelegeri teologice ale realității sociale*, Ed. Doxologia, Iași, 2013, pp. 81-83.

bunăstării materiale devine practic inuman. Comuniunea, bucuria, calitatea relațiilor, raționalul sunt negate și plasate într-un registru de fundal, aproape insesizabil. Viața nu mai contează în fața prosperității materiale și puterii economice, astfel încât faptele devin iraționale, dar larg acceptate. Mai mult, un mod viață bazat pe consum și acumulare duce la dependență și adicții, care sunt lucrate fin prin procese elaborate de neuromarketing. Anxietatea și depresia sunt stări nelipsite și în creștere în societățile cu grad înalt de prosperitate economică, nu neapărat din cauza bunăstării ca atare, cât a lipsei de sens de care aceasta se înconjoară. Plus că în sine această boală devine o sursă de profit, „pastila fericirii” fiind simbolul suprem al eșecului acestui model de viață bazat pe bunăstare materială. Dorințele și plăcerile create artificial pentru mărirea consumului și a profitului deformează și înțelesul familiei, care devine un simplu „cadru” de maximizare a rezultatului financiar, prin accentuarea plăcerilor individualiste și exploatarea economică a relațiilor părinți-copii, soț-soție ori a orientărilor sexuale. În fine, munca este lipsită de vocație și apreciată strict în funcție de veniturile aduse. Toate acestea duc către un bine care nu aduce nicio împlinire profundă vieții omului, fiind plin de „capcane” plăcut împachetate.

Capitolul al III-lea, **Binele înțeles ca stare de bine: câteva caracteristici și implicațiile lor practice și misionare în viața persoanei și a comunității**, este dedicat stării de bine, prin orientarea vieții spre sensuri mai profunde, care vin din autocontrol și lucrarea virtuților. În primul rând sunt propuse noi modele economice prin care se poate asigura prosperitatea economică, dar care au în centru dragostea pentru om, iar nu pentru bani. Economia harismatică și afacerile sociale folosesc regulile economiei, asigurând și starea de bine a celor implicați. Economia, dar și omul contemporan, are nevoie de umanizare, de conștientizare a sensurilor viețuirii, fără de care binele și fericirea nu sunt posibile. Apoi, accentul cade pe faptele concrete care pot duce omul către o împlinire mai profundă în viața de zi cu zi, prin autocontrol, exersarea iertării, iubirii, a recunoștinței și bunătății. Cercetarea din acest capitol concentrează rezultatele neuroștiințifice și studiile psihologice cu privire la lucrarea interioară a omului și practicarea acestor virtuți, pentru a face față provocărilor vieții cotidiene. Viața nu mai are ca centru bunăstarea materială – care nu poate lipsi cu desăvârșire –, ci modul de înțelegere a influenței asupra organismului a diverselor evenimente cotidiene. Fericirea nu este ceva care se cumpără de-a gata, ci necesită efort susținut, educarea minții, educarea acțiunilor, care duc la o sănătate atât trupească, cât și psihică. De asemenea, fericirea nu înseamnă trecerea cu vederea a necazurilor sau a momentelor dificile, ci depășirea lor tot prin efort personal. Surprindem astfel un model de bine apropiat de cel creștin, care are în centru echilibrul dintre material și spiritual, în vederea comuniunii cu Dumnezeu.

Capitolul al IV-lea, **Dumnezeu „Binele Însuși și Izvor de bunătate”. Viața creștinilor în Biserica Lui ca stare desăvârșită și ca model misionar contemporan**, scoate în evidență esența teologiei cu privire la binele și împlinirea omului, creat de Dumnezeu cu scopul îndumnezeirii. Este un model misionar pentru omul contemporan. Nu doar viața capătă sens profund în Dumnezeu, ci și boala și moartea. Pentru om, modelul complet al binelui și bunătății este Însuși Dumnezeu, în afara Lui vorbind de chestiuni relative, produse de mintea umană, lipsite de profunzimi existențiale. Pentru o stare de bine în Dumnezeu este necesară ascultarea și împlinirea poruncilor Sale, îndepărtarea de păcat, biziurea pe Dumnezeu în toate acțiunile vieții noastre, o anumită detașare de cele materiale și o preocupare sinceră pentru a dobândi comuniunea cu Dumnezeu. Toate acestea sunt prezentate ca model al stării de bine încă din scrierile Primului Testament. Apoi, avem pe Hristos ca model al împlinirii umane, care oferă nu o plăcere lumească, trecătoare, ci viață veșnică și bucurie deplină. Nu propunem un om rupt de lume, de societate și de ceilalți, ci unul care transfigurează relația cu natura, cu creația și cu semenii, prin dragostea în Hristos. Virtuțile, care chiar dacă aduc beneficii în plan trupesc, nu sunt au valoarea în sine, ci în perspectiva comuniunii cu Hristos. Întărirea în bine înseamnă

orientarea gândurilor, faptelor, vieții întregi către Dumnezeu și sensurilor lor către rațiunile sădite de Dumnezeu în creație. Toate cheamă la discernământ, echilibru și viață cu rost, în deplină armonie cu sinele, cu ceilalți, cu creația întreagă și cu Dumnezeu. Este o stare de bine care duce la îndumnezeire veșnică. Sunt analizate astfel în cheie filocalică virtuțile, lucrarea interioară, relația cu lumea, toate având în centru pe Hristos. Ca „loc” al bunătații, unde omul exersează îndumnezeirea, propunem Biserica lui Hristos, unde omul în mod vizibil și real participă la taina unirii cu harul lui Dumnezeu. Iar sfinții, oamenii care gustă din realitatea harului și a comuniunii cu Dumnezeu, sunt mărturii ale stării desăvârșite care vine din relația cu Dumnezeu. Este o stare care depășește cu mult „bucuriile” și plăcerile modelului bunăstării materiale, dar care este și mai presus de starea de bine psihologică. Trimite dincolo de realitățile sesizate prin rațiune sau „microscop”, către realitatea harului, binele real, spre care fiecare om este dator să îndrăznească.

CONCLUZII

Aspirația după bine este sădită în natura umană, având caracter universal. Fie că vorbim despre bunăstare materială sau stare de bine, dorința fiecăruia este de a fi mai bine¹⁵. Însă fără să conștientizeze că în afara lui Dumnezeu nimic nu poate fi „mai bine”, toate acțiunile oamenilor pentru acest bine devin lipsite de consistență. Am arătat astfel că bunăstarea materială nu poate aduce împlinirea omului contemporan, ba chiar poate fi o bază pentru dependență și boală. Minime condiții materiale sunt necesare, însă nu trebuie să devină un obiectiv al vieții. Acumularea, profitul, utilitarismul și consumul „ucid” omul și îl transformă într-o entitate care nu se mai înțelege nici pe el însuși, nici pe ceilalți. Nu mai există timp și disponibilitate pentru a discerne realitatea dincolo de aceste iraționalități care dezumanizează și aduc nefericire.

De maximă importanță pentru viața omului și pentru misiunea creștină este felul de a înțelege ce este binele și modalitatea de a atinge acest bine. De aceea, este foarte necesară analiza acestor concepte de bunăstare și stare de bine care polarizează întregul discurs al omului de astăzi. Sperăm că am reușit să scoatem în evidență influența acestor modele asupra vieții omului, primul conducând mai mult spre dezumanizare, iar al doilea adunând omul spre el însuși și criticând serios concepțiile mercantile și iraționale, subliniind că împlinirea pornește din propria persoană. În anumite puncte se poate sesiza că modelul stării de bine confirmă adevărurile părinților filocalici despre despătimire și virtuți, însă diferențele sunt clare. Părinții urmăresc îndumnezeirea și comuniunea cu Dumnezeu, iar nu o fericire de moment. Nu consecințele văzute asupra organismului sunt preocuparea părinților, ci devenirea persoanei, lucrarea ei pentru împlinirea în Dumnezeu.

Pe de altă parte, preocuparea majoră a Ortodoxiei, așa cum subliniază părintele Romanidis, este pentru omul din această viață, iar nu după cel de după moarte¹⁶. Ortodoxia corespunde planului din veci al lui Dumnezeu pentru că urmărește nu neapărat asigurarea unor condiții bune de trai (reușită în căsătorie, în afaceri, examene, sănătate etc.) ori a unui loc bun după moarte în rai¹⁷, ci toate acestea trebuie să fie centrate pe „axa *curățire – iluminare – îndumnezeire*”, în care omul urmărește devenirea, dobândirea unei alte stări încă din această lume: „Sfinții Părinți nu se interesează de ceea ce se va petrece cu omul după moarte exclusiv, ci ceea ce îi interesează îndeosebi este ce va deveni omul *în această viață*. După moarte nu există vindecarea minții, prin urmare, din această viață trebuie

¹⁵ Numai bine! O zi bună! Toate bune! Ce faci? Bine! Sunt urări zilnice și răspunsuri șablon pe care oamenii și le spun adesea. Le spun însă fără să știe profunzimea acestor cuvinte.

¹⁶ Pr. Prof. Univ. Ioan ROMANIDIS, *Teologia patristică*, trad. din limba greacă, note, completări bibliografice și postfață de Ion Marian Croitoru, Ed. Bibliotheca, Târgoviște, 2012, p. 53.

¹⁷ Ibidem, pp. 50-51.

să înceapă terapia, fiindcă *în iad nu există pocăință*. De aceea, Teologia ortodoxă nu este supra-lumească, nici referitoare numai la viitor, ci este în mod clar *intra-lumească*¹⁸. De aceea și demersul nostru are la bază „respirația” momentului din societate, noile tendințe ale stării de bine, modelele care promet binele, dar și problemele care apar din promisiunea fericirii prin bunăstarea materială.

Pentru a sesiza aceste lucruri, am intrat într-un dialog cu știința și cultura lumii de azi, subliniind mesajul esențial al teologiei: îndumnezeirea omului sau starea de bine în Dumnezeu, care trebuie să străbată orice demers teologic contemporan, misionar, după cum arată și părintele Radu Preda, care subliniază necesitatea unei teologii coerente și preocupate de crizele și dilemele lumii de astăzi¹⁹. Astfel credem că am reușit să prezentăm un discurs teologic viu, cu argumente esențiale care să ajute efectiv omul contemporan să fie atent la ce ne este oferit ca bine în această societate, dar și la aprofundarea vieții în Hristos, de unde vine adevărata împlinire a omului. Starea de bine este în Dumnezeu și este scopul vieții noastre. În orice moment și în orice context, omul nu se poate opri doar la dobândirea unor condiții materiale bune și nici chiar la o lucrare a virtuților „de fațadă”, ci la asumarea lor în Hristos. Numai această asumare duce la o viață desăvârșită, împlinită și plină de harului Duhului Sfânt, care face posibilă și fericirea veșnică în Dumnezeu.

Dialogul teologie-știință este până la urmă un dialog între oameni, nu între idei sau concepte²⁰, teologia dorind să scoată în evidență binele existențial, binele pentru toți oamenii. Acest bine include pe Dumnezeu, Care pe toate le-a creat pentru îndumnezeirea omului. Pentru omul contemporan, teologia are un rol deosebit, căci oferă sens tuturor eforturilor și căutărilor de împlinire ale umanității. Dialogul ei cu celelalte științe este unul benefic, practic pentru fiecare epocă a umanității științele având rolul de a aprofunda sensurile lumii care duc de fapt către Dumnezeu. Cercetările mai noi ale psihologiei și ale medicinei arată astăzi că virtutea nu este o simplă valoare „demodată”, ci aduce o stare de bine autentică și creează contextul unei vieți împlinite, independent de bunăstarea materială. Binele nu se referă doar la acumulare și profit, ci la lucrarea interioară, la devenirea personală, la lucrarea minții, la transformare și progres.

Economicul se rezumă la calcule și profit, când, de fapt, ar trebui să fie o resursă a comuniunii și dezvoltării umane. „Economia era vie și plină de energie, mult înainte ca abordarea matematică să devină predominantă”²¹, arată Sedlacek. Însă pare că în societatea contemporană totul – de la ce mâncăm, ce bem, ce învățăm, ce trăim – poartă semnele lipsei de sens. Persoana nu mai contează în aceste calcule, iar relațiile devin inumane. În acest context nu mai pot fi sesizate resursele care oferă împlinire reală. Comuniunea familială bazată pe iubire, dăruire și responsabilitate, devine un contract cu reguli stricte care să nu suscite prea mult efort în cazul unei destrămări. Timpul petrecut la muncă este bazat strict pe „fișa postului”, umanul fiind eliminat pe cât posibil în mod oficial. Credința în Dumnezeu este pusă serios la îndoială, fiind considerată ori nepotrivită, ori prea profitabilă doar pentru o parte a oamenilor.

Într-un asemenea context în care totul este de vânzare și nimic aproape nu este de folos, binele devine o idee extrem de abstractă și subiectivă. Fiecare vede binele lui, cel mult al propriei familii, înțeles doar din punct de vedere material sau „lumesec”, palpabil. Nu este de mirare astfel că bolile, dependențele și depresia devin o prezență permanentă în atmosfera abundenței contemporane, care prin ea însăși trimite către „iluzia de supermarket”: totul îți este pus la dispoziție, poți atinge ce dorești, dar nu îți poți permite totul. Multe sunt propuse, dar nu toate de folos.

¹⁸ Ibidem, p. 52.

¹⁹ Radu PREDA, *Semnele vremii. Lecturi social-teologice*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2008, pp. 26-28.

²⁰ Wilhelm DANCĂ, *Fascinația binelui. Creștinism și postmodernitate*, Ed. Sapienția, Iași, 2007, p. 100.

²¹ Tomas SEDLACEK, *op. cit.*, pp. 533-534.

Bunăstarea materială promite de fapt o iluzie și, deși realizăm acest lucru, continuăm să alegem iluzia bine împachetată în locul realității comuniunii cu Dumnezeu. „Misiunea Bisericii trebuie să fie atentă la încercările de a oferi celor chemați la mântuire de Hristos alternative – surrogate extrem de atrăgătoare”²², arată părintele Istodor. Sfântul Ignatie Briancianinov subliniază că un om de care „spiritul căzut s-a apropiat” primește unele „semne” ale îndepărtării de Dumnezeu: închipuiri, împietrirea inimii, aroganța, uitarea de moarte, plictiseala, grija exagerată de cele pământești ș.a., dar – mai ales – neliniștea și confuzia²³. Tocmai acestea sunt prezente într-un mod mult prea generos în actuala societate. Confuzia generalizată legată de modul de viață și de împlinire. Confuzia față de valori, sens și fericire. Confuzia față de bine, bunăstare și stare de bine. Credem că am reușit în această lucrare să descriem cât mai amănunțit iluzia aceasta a fericirii de astăzi – surrogatul mântuirii – pentru a putea trece la un alt tip de căutare.

Este o căutare în care bunăstarea materială trebuie să fie privită cu detașare, dar nu cu ignoranță²⁴. Te folosești de lucruri și de tot ce ai ca să atingi în definitiv mântuirea, îndumnezeirea, însă prin și cu ceilalți. Faci lucruri minunate știind că toate sunt daruri de la Dumnezeu. Nu te atașezi de ele pentru că atunci sufletul se închide oamenilor și lui Dumnezeu. Iar neuroștiințele explică foarte clar mecanismul manipulării din spatele „simplelor” și scurtelor spoturi publicitare, de exemplu, sau al mesajelor care zilnic ne sunt livrate prin aplicații de ultimă oră. Practic, aproape tot ce ne este propus creează noi nevoi și au ca interes creșterea consumului și a profitului, iar nu fericirea și împlinirea omului. Chiar și condițiile mai bune de trai oferite prin progresul tehnologic avansat nu sunt garanții ale împlinirii umane. Ele ajută omul, însă nu îi oferă sens. De aceea nu te poți bucura prea mult de noua mașină achiziționată, de noul apartament, de noul loc de muncă etc., pentru că nu dau sens prin ele însele. Stai în ele, cu ele, te „pătrunzi” de ele și nu înțelegi unde a dispărut bucuria imaginată, de ce nu simți împlinirea visată.

Din momentul în care omul vrea să fie fericit și împlinit bazându-se doar pe el însuși, pe posesiile sale, pe „bunurile” dobândite, chiar pe calitățile sale, pe relațiile sale, fabricând „binele” după proprie formă și conștiință, ignorând realitatea lui Dumnezeu, atunci se află într-un „autoexil” care doar în aparență oferă fericire. Se prea poate să găsești o stare de împlinire și o bucurie de moment – mai scurtă sau mai lungă – în ceea ce faci, în ceea ce deții, în ceea ce simți, să te delectezi cu diferite distracții sau lecturi, însă majoritatea acestora devin lipsite de substanță și de sens dacă sunt atent analizate²⁵.

Dimpotrivă, prin starea de bine așa cum am prezentat-o pe parcursul lucrării, omul poate atinge până la un anumit punct o împlinire mai profundă și de durată. Pentru că ea este legată de virtuți și de atenția la viața spirituală, la propriile gânduri și fapte, precum și la atenția față de ceilalți. Este o abordare a fericirii și împlinirii care oferă mai multă consistență și, din perspectivă misionară, este mai apropiată de realitatea unei vieți creștine. Desigur, nu surprinde esența creștinismului, însă abordează din plin beneficiile unei vieți orientate spre virtuți și spre semenii. Oamenii de astăzi pot face față mai ușor situațiilor din viața lor asumându-și sfaturile psihologiei pozitive decât sfaturile reclamelor la fericire prin medicamente ori prin consum. Acest model al binelui oferă teologiei un limbaj actual, practic, un limbaj care pătrunde în inima omului, un limbaj care are același mesaj

²² Pr. Prof. Gheorghe ISTODOR, *Misiunea creștină*, p. 315.

²³ Sfântul Ignatie BRIANCIANINOV, *Fărmăturile ospățului*, trad. din franceză de Ț. Andrei Andreicuț, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2014, p. 228.

²⁴ Pentru teologie ea nu este scop, ci mijloc de a ajunge tot la cunoașterea lui Dumnezeu. Vezi Pr. lect. dr. Nicolae-Coriolan DURĂ, „Bunurile bisericești – tentația vremurilor moderne”, în Lect. univ. dr. Georgică GRIGORUȚĂ (coord.), *Bunurile Bisericii: ieri și astăzi. Actele Simpozionului internațional de drept bisericesc de la Centrul Social-Pastoral „Sfânta Cruce” (Mănăstirea Caraiman), din 16-17 noiembrie 2014*, Ed. Basilica, București, 2016, pp. 279-284.

²⁵ Și în orice caz ele se risipesc și dispar în fața bolii și a suferinței sau a morții.

esențial de la începuturi: omul este chemat să devină dumnezeu prin har. Nu este o chemare doar pentru unii sau doar în anumite momente grele din viață ori pentru bătrânețe, ci este o chemare care trebuie să primească răspuns oricând, pentru că aduce maximă împlinire umanului.

Într-o lume a iluziei și dependențelor, omului este chemat să devină „dumnezeu dependent de Dumnezeu”²⁶, cum minunat sublinia părintele Stăniloae. Este singura dependență care poate duce la împlinire și fericire. Viața devine atunci cu adevărat bună, iar tot ceea ce facem capătă sens pentru veșnicie. Nu există o rețetă fixă pentru acest bine, pentru această viață împlinită, însă este cert că există în Biserică și în teologia autentică, profundă, vie, unde Dumnezeu lucrează neîncetat. De aceea, omul contemporan trebuie să caute, să se intereseze, să se educe și să se lase educat de cine este autentic²⁷. Primul Învățător și Cel mai Bun este Hristos, iar apoi părinții și oamenii autentici care trăiesc experiența harului și care nu au interese ascunse în afara dragostei pentru om și a dorului de Dumnezeu. Un om care are experiența harului divin, care este în comuniune profundă cu Dumnezeu vede dincolo de aparențe și face față oricăror experiențe din viață, știind să folosească cu discernământ în Dumnezeu tot ce există pe lume. Un asemenea om care să străduie să nu piardă harul²⁸, cu greu este amăgit de averi și plăceri, de consum și mercantilism, expuse chiar prin tehnici de neuromarketing. Un asemenea om știe să distingă binele de rău și să aleagă binele, să aibă „hotărârea cea bună”²⁹ care trimite către sensurile profunde ale lumii, către rațiunile divine sădite de Dumnezeu în creație.

Așadar, bunăstare sau stare de bine? Răspunsul se află în Dumnezeu care vorbește omului mai ales prin experiența vieții de zi cu zi, prin toate canalele împărțite și clasificate cât mai divers în lumea contemporană, pe domenii de cunoaștere și de activitate de cercetare. Existența umană este una și se împărtășește simultan din tot ce găsește. Însă pentru sens și devenire, trebuie avută în vedere o imagine cât mai completă și complexă a existenței. Iar un proiect al binelui nu poate fi în afara lui Dumnezeu, pentru că am fost creați în vederea asemănării cu El, din iubire și bunătate, cu scopul de a deveni dumnezei prin har. Îndumnezeirea depășește așadar cu totul orice fericire propusă de om și, cu toate acestea, depinde de libertatea noastră de a o alege sau nu aici și acum, în această viață.

²⁶ Pr. Prof. Dumitru STĂNILOAE, *Ascetica și mistica Bisericii Ortodoxe*, p. 439.

²⁷ Părintele Ștefanos Anagnostopoulos atrage atenția asupra faptului că la Taina Spovedaniei, de exemplu, păcatele sunt iertate și șterse pentru totdeauna, dacă există pocăință adevărată, însă „obișnuințele rele” rămân în lăuntru nostru. De sfaturile și îndrumările duhovnicului, care ghidează lupta noastră interioară, depinde transformarea obiceiurilor rele în virtuți. Prin viața lui autentică și experiența harului, duhovnicul trebuie să sesizeze cea mai bună cale ca noi să găsim drumul către Dumnezeu, către faptele bune, conform naturii și chemării noastre. Vezi Pr. Ștefanos ANAGNOSTOPOULOS, *op. cit.*, pp. 318-319.

²⁸ Așa cum mărturisește părintele Nathanael Neacșu, în teologia părintelui Sofronie Saharov există chiar un „har al părăsirii”, în care omul se află într-o stare paradoxală, de gol ființial, dar care îl duce pe om tot către desăvârșire. Prin acest har omul poate descoperi sensul existenței sale, aflându-se așadar în continuă mișcare spre Dumnezeu, chiar și atunci când poate nu simte apropierea lui Dumnezeu. „Dacă harul este o descoperire a lui Dumnezeu în om, părăsirea este descoperirea omului în Dumnezeu”. Vezi Ierom. Nathanael NEACȘU, *Întru lumina Ta vom vedea lumină. Conștiință dogmatică și viață duhovnicească în gândirea arhimandritului Sofronie Saharov*, Ed. Universității „Lucian Blaga”, Sibiu, 2011, pp. 263-272.

²⁹ Sfântul MAXIM MĂRTURISITORUL, „A doua sută a capetelor despre dragoste”, în *Filocalia*, vol. II, p. 90: „Trei sunt cele care ne mișcă pe noi spre cele bune: semințele naturale, Sfintele Puteri și hotărârea cea bună. Semințele naturale, de pildă atunci când ceea ce vrem să ne facă nouă oamenii le facem și noi lor asemenea, sau atunci când, văzând pe cineva în strămtorare și nevoie, ne milostivim de el în chip natural. Sfintele Puteri, de pildă atunci când mișcându-ne noi spre un lucru bun, aflăm un ajutor bun și izbutim în acest lucru. Iar hotărârea cea bună, atunci când, deosebind binele de rău, alegem binele”.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- ACHIMESCU, Pr. Nicolae, *Impactul secularizării asupra valorilor religioase și morale în societatea contemporană*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2015.
- ANIELSKI, Mark, *The Economics of Happiness. Building genuine wealth*, New Society Publishers, Gabriola Island, 2007.
- AVDEEV, Dr. Dimitri, *Când sufletul este bolnav*, trad. din limba rusă de Adrian și Xenia Tănăsescu-Vlas, Ed. Sophia, București, 2005.
- BARRY, Norman, *Bunăstarea*, trad. Sorin Ioniță, Ed. DU Style, București, 1998.
- BARTOLOMEU, † Patriarhul Ecumenic, *Întâlnire cu Taina. O prezentare contemporană a Ortodoxiei*, trad. din limba greacă de Diac. Dr. Habil. Ștefan L. Toma, Ed. Andreiana, Sibiu, 2016.
- BAUCKHAM, Richard, *Bible and Mission. Christian Witness in a Postmodern World*, Baker Academic, Paternoster Press, Michigan, 2003.
- BAUDRILLARD, Jean, *Sistemul obiectelor*, trad. și postfață de Horia Lazăr, Ed. Echinox, Cluj-Napoca, 1996.
- IDEM, *Societatea de consum. Mituri și structuri*, trad. de Alexandru Matei, Ed. Comunicare.ro, București, 2005.
- BAUMAN, Zygmunt, *Does Ethics Have a Chance in a World of Consumers?*, Harvard University Press, Cambridge, 2008.
- IDEM, *Epoca postmodernă*, trad. de Doina Lică, Ed. Amarcord, Timișoara, 2000.
- IDEM, *Liquid Times. Living in an Age of Uncertainty*, Polity Press, Malden, 2007.
- IDEM, *Modernitatea lichidă*, trad. Diana Grad, Ed. Antet, Oradea, 2000.
- BEVANS, Stephen B., SCHROEDER, Roger P., *Constants in Context. A Theology of Mission for Today*, Orbis Books, Maryknoll, New York, 2004.
- BLACKBURN, Prof. Dr. Elizabeth, EPEL, Dr. Elissa, *Miracolul telomerilor. Noua știință a păstrării tinereții*, trad. din engleză de Constantin Dumitru-Palcus, Ed. Lifestyle Publishing, București, 2017.
- BOSCH, David J., *Transforming Mission. Paradigm Shifts in Theology of Mission*, twentieth anniversary edition, foreword by William R. Burrows, Orbis Book, New York, 2011.
- BRIA, Pr. Ion, *Studii de misiune și ecumenism*, editori Pavel Aurel și Daniel Buda, trad. din engleză Daniel Buda, studiu introductiv Pavel Aurel și Daniel Buda, Ed. ASTRA Museum, Sibiu, 2013.
- BRUNE, François, *Fericirea ca obligație. Eseu despre standardizarea prin publicitate*, trad. din limba franceză și prefață de Costin Popescu, Ed. Trei, București, 1996.
- BRUNI, Luigino, SMERILLI, Alessandra, *Sfânta economie. Benedict de Norcia și Francisc de Assisi în istoria economiei europene*, Ed. ARCB, București, 2010.
- CALVEZ, Jean-Yvez, *Biserica și economia. Doctrina socială a Bisericii*, trad. Anca Pavai, Ed. Galaxia Gutenberg, Târgu-Lăpuș, 2009.
- CHOPRA, Deepak, TANZI, Rudolph E., *Supercreierul. Cum să-ți eliberezi puterea explozivă a minții pentru a-ți maximiza sănătatea, fericirea și starea de bine spirituală*, trad. Constantin Dumitru, Ed. Lifestyle Publishing, București, 2013.
- CHRYSSAVGIS, John, *Dragoste, sexualitate și Taina Cununii*, trad. din engleză de Ștefan Voronca, Ed. Egumenița, Galați, 2017.
- CLARKE, Peter B. (ed.), *The Oxford Handbook of The Sociology and Religion*, Oxford University Press, New York, 2009.
- CONNOR, Steven (ed.), *The Cambridge Companion to Postmodernism*, Cambridge University Press, New York, 2004.
- COSMA, Pr. Prof. Dr. Sorin, *Fericirile și Sfânta Triadă*, Ed. Banatica, Reșița, 1999.

- CSIKSZENTMIHALYI, Mihaly, *Flux. Psihologia fericirii*, trad. din engleză de Monica Lungu, Ed. Publica, București, 2015.
- DANCĂ, Wilhelm, *Fascinația binelui. Creștinism și postmodernitate*, Ed. Sapiientia, Iași, 2007.
- DIENER, Ed. (ed.), *Assessing Well-Being. The Collected Works of Ed Diener*, Springer, New York, 2009.
- DIENER, Ed, HEILLIWEL, John F., KAHNEMAN, Daniel, (eds.), *International Differences in Well-Being*, Oxford University Press, New York, 2010.
- DIZARD, Jan E., GADLIN, Howard, *The Minimal Family*, University of Massachusetts Press, Amherst, 1990.
- EAGLEMAN, David, *Creierul: povestea noastră*, trad. din engleză de Elena Ciocoiu, Ed. Humanitas, București, 2018.
- EVDOKIMOV, Paul, *Ortodoxia*, trad. din limba franceză de Dr. Irineu Ioan Popa, Arhiereu vicar, EIMMBOR, București, 1996.
- FROMM, Erich, *A avea sau a fi?*, trad. din engleză de Octavian Cocos, Ed. Trei, București, 2013.
- FUKUYAMA, Francis, *Încredere. Virtuțile sociale și crearea prosperității*, trad. din limba engleză Marius Conceatu, Ed. Antet XX Press, București, 2003.
- GALERIU, Pr. Constantin, *Jertfă și răscumpărare*, Ed. Harisma, București, 1991.
- GARDNER, Howard, *Adevărul, frumosul și binele. Noi valențe în educația secolului XXI*, trad. de Daria Dobre și Andreass Borugă, Ed. Sigma, București, 2012.
- GAVRILĂ, Lucian, *Principii de ereditate umană*, Ed. Bic All, București, 2004.
- GILBERT, Daniel, *În căutarea fericirii*, trad. Mihaela Vacariu, Ed. Curtea Veche, București, 2008.
- GREENE, Joshua D., MORRISON, India, SELIGMAN, Martin E.P., (eds.), *Positive Neuroscience*, Oxford University Press, New York, 2016.
- GUÉNON, René, *Criza lumii moderne*, trad. Anca Manolescu, pref. Florin Mihăiescu și Anca Manolescu, Ed. Humanitas, București, 2008.
- HANSON, Rick, MENDIUS, Richard, *Creierul lui Buddha. Neuroștiința fericirii, iubirii și înțelepciunii*, trad. din limba engleză de Roxana Bîrsanu, cuv. înainte de Daniel J. Siegel, pref. de Jack Kornfield, Ed. Paralela 45, Pitești, 2011.
- HAYNES, Jeffrey, *Religion and Development. Conflict or Cooperation?*, Palgrave Macmillan, Hampshire, 2007.
- HIMCINSCHI, Pr. Mihai, *Misiune și dialog. Ontologia misionară a Bisericii din perspectiva dialogului interreligios*, Ed. Reîntregirea, Alba-Iulia, 2003.
- HINSHAW, Daniel B., *Suferința și natura vindecării*, trad. din limba engleză de Florin Caragiu, Ed. Sophia, București, 2016.
- HOLLENBACH, David, *The Common Good and Christian Ethics*, Cambridge University Press, Cambridge, 2004.
- ICĂ jr., Ioan I., MARANI, Germano (coord.), *Gândirea socială a Bisericii. Fundamente, documente, analize, perspective*, Ed. Deisis, Sibiu, 2002.
- IFTODE, Cristian, *Filosofia ca mod de viață. Sursele autenticității*, Ed. Paralela 45, Pitești, 2010.
- IDEM, *Responsabilitatea morală personală și comunitară. O perspectivă teologică*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2009.
- ILUȚ, Petru (coord.), *Dragoste, familie și fericire. Spre o sociologie a seninătății*, Ed. Polirom, Iași, 2015.
- IONESCU, Pr. Răzvan Andrei, *Teologie ortodoxă și știință. Conflict, Indiferență, Integrare sau Dialog? Care să fie atitudinea noastră față de știință?*, Ed. Doxologia, Iași, 2015.

- ISTODOR, Pr. Gheorghe, *Introducere în Misiologia Ortodoxă*, ediția I, Ed. Do-minor SRL, București, 2009.
- IDEM, *Dialogul dintre teologie și știință din perspectiva misiunii Bisericii*, Ed. Do-minor SRL și Ed. Rawex Coms SRL, București, 2010.
- IDEM, *Hristoterapia ortodoxă și psihoterapia laică*, ediția I, Ed. Do-minor SRL, București, 2009.
- KAHNEMAN, Daniel, *Gândire rapidă, gândire lentă*, trad. din engleză și note de Dan Crăciun, cuv. înainte de Peter Barta, Ed. Publica, București, 2012.
- KURZWEIL, Ray, *Cum se construiește o minte. Secretul dezvăluit al gândirii umane*, trad. din limba engleză de Bogdan Chircea, Ed. Paralela 45, București, 2013.
- LARCHET, Jean-Claude, *Biserica, Trupul lui Hristos. I. Natura și structura Bisericii*, trad. Marinela Bojin, Ed. Sophia, București, 2013.
- IDEM, *Captivi în internet*, în românește de Marinela Bojin, Ed. Sophia, București, 2018.
- LEMENI, Adrian, *Aspecte apologetice contemporane*, Ed. ASAB, București, 2010.
- LEMENI, Adrian, MIHALACHE, Diac. Adrian Sorin, (coord.), *Viață și conștiință în orizontul temporalității*, Ed. Basilica, Ed. Universității „Al.I. Cuza” din Iași, Ed. Universității din București, București, 2015.
- LIPOVETSKY, Gilles, *Fericirea paradoxală. Eseu asupra societății de hiperconsum*, trad. Mihai Ungureanu, Ed. Polirom, Iași, 2007.
- LOSSKI, Nikolai, *Condițiile binelui absolut. Bazele eticii*, trad. și note Nina Nicolaevna, Ed. Humanitas, București, 1997.
- LYUBOMIRSKY, Sonja, *Cum să fii fericit. O abordare științifică pentru a avea viața pe care ți-o dorești*, trad. Dorina Oprea, Ed. Amsta Publishing, București, 2010.
- MCGONIGAL, Kelly, *Puterea voinței. Cum funcționează autocontrolul și ce putem face pentru a-l îmbunătăți*, trad. din limba engleză de Marilena Iovu, Ed. Litera, București, 2015.
- MELNICIUC-PUICĂ, Pr. Dr. Ilie, *Parabolele Evangheliei după Luca. Aplicații exegetice*, Ed. Performantica, Iași, 2010.
- MIHALACHE, Diac. Adrian Sorin, *Ești ceea ce trăiești. Câteva date recente din neuroștiințe și experiențe duhovnicești ale Filocaliei*, Ed. Trinitas, București, 2017.
- IDEM, *Lumina celui Nevăzut. O privire teologică în raționalitatea Creației și teoriile recente despre Univers*, vol. I-II, Ed. Basilica, Ed. Universității „Al.I. Cuza” Iași și Ed. Universității din București, București, 2016.
- MIHĂILĂ, Alexandru, *(Ne)lămuriri din Vechiul Testament. Mici comentarii la mari texte*, vol. 1, Ed. Nemira, București, 2011.
- MILBANK, John, *Theology and Social Theory. Beyond Secular Reason*, second edition, Blackwell Publishing, Pondicherry, 2006.
- MUNTELE HENDREȘ, Daniela, *Starea subiectivă de bine. Consolidarea ei prin acțiuni psihologice*, pref. Adrian Neculau, Ed. Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Iași, 2009.
- NICA, Daniel, *Pastila roșie. Eseu despre moralitate și fericire*, Ed. Trei, București, 2015.
- NICOLESCU, Basarab, STAVINSCHI, Magda (eds.), *Science and Orthodoxy – a Necessary Dialogue*, Ed. Curtea Veche, București, 2006.
- ORMEROD, Neil J., CLIFTON, Shane, *Globalization and the Mission of the Church*, T&T Clark, London, 2009.
- PACOT, Simone, *Ouvrir la porte à l'Esprit*, Les Editions du Cerf, Paris, 2008.
- PAISIE AGHIORITUL, Cuviosul, *Cu durere și dragoste pentru omul contemporan*, trad. din limba greacă de Ieroschim. Ștefan Nuțescu, Ed. Evanghелиsmos, București, 2002.

- PAVEL, Pr. dr. Aurel, *Studii de teologie misionară și ecumenică*, Ed. Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, Sibiu, 2007.
- PERRSON, Ingmar, SĂVULESCU, Julian, *Neadaptați pentru viitor. Nevoia de bioameliorare morală*, trad. Valentin Mureșan et alii, Ed. All, București, 2014.
- PETRARU, Pr. Gheorghe, *Lumea, creația lui Dumnezeu. Perspective biblice, teologico-patristice și științifice*, Ed. Trinitas, Iași, 2002.
- PUPĂZĂ, Pr. Daniel, *Taina Frumosului și Binelui după Sfântul Dionisie Areopagitul*, cuvânt înainte de Arhid. Ioan I. Ică Jr., Ed. Nemira, București, 2014.
- REIS, Giuliano, MUELLER, Michael, GISEWHITE, Rachel, SIVERES, Luiz, BRITO, Renato (eds.), *Sociocultural Perspectives on Youth Ethical Consumerism*, Springer, Cham, 2018.
- RIDLEY, Matt, *Genome. The autobiography of a species in 23 chapters*, Haper Perennial, London, 2004.
- RITZER, George and DEAN, Paul, *Globalization. A basic text*, second edition, Wiley Blackwell, Oxford, 2015.
- IDEM, *The McDonaldisation of Society. Into the Digital Age*, ninth edition, Sage Publications, California, 2019.
- SANDU, Pr. Dan, *Eseuri pentru o dogmatică evanghelică. Dimensiunea modernă a hristologiei*, Ed. Performantica, Iași, 2011.
- SCHMEMANN, Alexander, *Biserică, lume, misiune*, trad. de Maria Vințeler, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2006.
- SCHWARTZ, Barry, *The Paradox of Choice. Why More is Less*, Harper Collins Publishers, New York, 2004.
- SEDLACEK, Tomas, *Economia binelui și a răului. În căutarea sensului economic, de la Ghilgameș la Wall Street*, trad. Smaranda Nistor, cuvânt înainte Vaclav Havel, Ed. Publica, București, 2012.
- SELIGMAN, Martin E.P., *Fericirea autentică. Ghid practic de psihologie pozitivă pentru o viață împlinită*, trad. din engleză de Cristina Popa, Ed. Humanitas, București, 2007.
- SIEGEL, Daniel J., *Mindfulness și neurobiologie. Calea către cultivarea stării de bine*, trad. din limba engleză de Marilena Constantinescu, Ed. Herald, București, 2016.
- SNYDER, C.R., LOPEZ, Shane J., (eds.), *Handbook of Positive Psychology*, Oxford University Press, New York, 2002.
- SOLOVIOV, Vladimir, *Îndreptățirea binelui. Filozofia morală*, trad. și note Nina Nicolaevna, Ed. Humanitas, București, 1994.
- STĂNILOAE, Pr. Dumitru, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, vol. I și II, ed. îngrijită de Camil Marius Dădârlat, Ed. Cristal, București, 1995.
- SUNQUIST, Scott W., *Understanding Christian Mission. Participation in Suffering and Glory*, Baker Academic, Michigan, 2013.
- TATZEL, Miriam, (ed.), *Consumption and Well-Being in the Material World*, Springer, New York, 2014.
- TEȘU, Pr. Prof. Dr. Ioan C., *Familia creștină, școală a iubirii și a desăvârșirii*, Ed. Doxologia, Iași, 2011.
- TIDBALL, Derek, *Evanghelia după McDonald's*, trad. Anton Horváth, Ed. Aqua Forte, Cluj-Napoca, 2005.
- TODOROV, Tzvetan, *Viața comună. Eseu de antropologie generală*, trad. Geanina Tivdă, Ed. Humanitas, București, 2009.
- THOMAS, Lyn (ed.), *Religion, Consumerism and Sustainability. Paradise Lost?*, Palgrave Macmillan, Hampshire, 2011.

- UNGUREANU, Diac. Ionel, *Înțelegere teologică a realității economice*, Ed. Mitropolia Olteniei, Craiova, 2016.
- VASILE, Mihai D. (ed.), BRÂNZEĂ, Nicolae, MINULESCU, Mihaela, POPESCU, Ion (coord.), *Teologie și analiză*, Ed. Academiei Române, București, 2007.
- WALLACE, Alan (ed.), *Buddhism and Science. Breaking New Ground*, Columbia University Press, New York, 2003.
- WEIL, Dr. Andrew, *Fericire spontană*, trad. Iustina Cojocaru, Ed. Curtea Veche, București, 2013.
- YANNARAS, Christos, *Adevărul și unitatea Bisericii*, trad. din limba greacă veche de Ierom. Ignatie (Ilie) Trif li Uliniuc Ionuț Dumitru, Ed. Sophia, București, 2009.
- YUNUS, Muhammad, WEBER, Karl, *Dezvoltarea afacerilor sociale. Noua formă a capitalismului, menită să răspundă celor mai presante nevoi ale umanității*, trad. Bogdan Diaconu, Mihaela Moga, Ruxandra Apetrei, Ed. Curtea Veche, București, 2010.